

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/2 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Полвонов Козимбек

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЖАНУБИЙ ШАҲАРЛАРИ ТОПОНИМИГА ОИД
МАЪЛУМОТЛАР 10-15

Hadjamuratova Matlyuba

МАКТАВГАСНА ТА’ЛИМДА БОЛАЛАРНИ ИЈТИМОЙ НИМОYA QILISHGA INNOVATSION
YONDOSHUVNING DOLZARBLIGI 16-21

Шовкатов Шокир Шовкат ўғли

АБУЛ-ЮСР ПАЗДАВИЙ ИЛМИЙ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШДАГИ ЁНДАШУВЛАР 22-31

Mo‘minov Xusanboy Madaminjonovich, Qodirjonov Omadjon Tavakkaljon o‘g‘li

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SUD QONUNCHILIGIGA KIRITILGAN O‘ZGARISHLAR VA
ULARNING ANAMIYATI 32-36

Пардаев Асрор

ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ АҲОЛИСИНИ ХАЛҚ ИСТЕЪМОЛИ ВА ОЗИҚ-ОВҚАТ
МАҲСУЛОТЛАРИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ 37-42

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Умурзақова Мўътабархон Нодир қизи

ЖАХОНДА ТИББИЙ СУҒУРТА ТИЗИМИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ 43-52

Рахманов Зафар

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА ДЕПОЗИТ ОПЕРАЦИЯЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРИНИ БАҲОЛАШ 53-62

Аминов Фазлитдин Бахадирович

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ СЕМЕЙНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ЭКОНОМИКЕ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 63-70

Курбонова Шахринос Авазхоновна

ИҚТИСОДИЁТНИ ДИВЕРСИФИКАЦИЯЛАШ ЖАРАЁНЛАРИДА АСОСИЙ ВОСИТАЛАР
ТАҲЛИЛИНИ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ 71-81

Azimova Hulkar Egamberdiyevna

KREDIT PORTFELINI SAMARALI BOSHQARISHDA TIJORAT BANKLARINING O‘RNI 82-87

Rajabov Orzujon Mamasoliyevich

LOGISTIKA XIZMATLARINI KO‘RSATISHDA BUYUMLAR INTERNETI (INTERNET OF
THINGS)DAN FOYDALANISH 88-93

Саидов Сарвар Хайруллоевич

ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИДА БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ
БОРАСИДА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ 94-104

Сержанов Аймурат Медетбаевич

ХАЛҚАРО АМАЛИЁТ ВА ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ БАНКЛАР ХИЗМАТЛАРИНИ ЯРАТИШ
ЗАРУРИЯТИ 105-111

Туробов Шерзод Алишеревич, Ибодуллаев Зафар Ибодуллаевич

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖ
ТАЖРИБАСИ 112-119

Daniyarova Feruza Baxriddinovna, Chinorova Shahodat Mansur qizi

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH
YO‘LLARI 120-126

Temirova Feruza Sagdullayevna
XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI VA BRENDGA SODIQLIK 127-132

Sharipova Shaxzoda Xasanovna
YANGI O‘ZBEKISTONDA TURIZM MADANIYATINI YUKSALTIRISH ISTIQBOLLARI 133-138

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Алимова Шахноза Хамидовна
НОГИРОНЛИГИ БОР ЁШЛАР - АЛОҲИДА ХУСУСИЯТГА ЭГА ИЖТИМОЙ-ДЕМОГРАФИК
ГУРУҲ СИФАТИДА 139-147

Асракулова Адиба Набиевна
“ЁШЛАР ВА БИЗНЕСНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ ЙИЛИ” НИНГ ҚАБУЛ ҚИЛИНИШИ
ТАДБИРКОРЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ
АҲАМИЯТИ 148-154

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Teshabayeva Dilfuza Muminovna
LEXICAL PROBLEMS OF TRANSLATING THE NAMES OF NEW PHENOMENA IN MASS
MEDIA 155-160

Rustamov Ilhom Tursunovich, Inog‘omjonova Robiya Rustamjon qizi
INTERFERENSIYA HODISASINING TILDA AKS ETISHI XUSUSIDA OLIMLARNING
TADQIQOTLARI VA QARASHLARI 161-165

Abdikhmidova Sevinch Obidjon kizi
PROBLEMS FACED IN TRANSLATING PROPER NOUNS 166-170

Djurakulova Elmira Suyunova
SHOYIM BO‘TAYEV ROMANLARIDA BADIY XRONOTOP VA MIFOLOGIK TALQIN 171-177

Dalieva Madina Khabibullaevna
THE ROLE OF BLENDING THEORY IN POLYSEMY AND METAPHOR 178-183

Жўраева Ирода Ахмедовна
ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК АНТРОПОНИМИК ЛУҲАТЛАР ТИПОЛОГИЯСИ 184-189

Iminova Shahnoza-Begim Bahodirovna
INGLIZ TILIDA INSONNING IJOBIY AQLIY XUSUSIYATLARINING IFODALOVCHI
BIRLIKLARINING KONSEPTUAL, LINGVO-MADANIY XUSUSIYATLARI 190-193

Irgasheva Shoxida Sadriddinovna
INTERNET DISKURSIDAGI IQTISODIY NEOLOGIZMLARNI TARJIMA QILISH
XUSUSIYATLARI 194-200

Tursunova Zarina Farxodovna
LINGVISTIKADA EMOTLARNI O‘RGANISHGA ZAMONAVIY YUNDASHULAR (INGLIZ TILI
ASOSIDA)..... 201-205

Satibaldiyev Erkinjon Kamilovich
PARADIGMATIC SOUND INTERFERENCE IN THE ENGLISH SPEECH OF
TURKOPHONES 206-212

Radjabova Hafiza Shukrulloevna
INGLIZ VA O‘ZBEK TERMINOLOGIYASINING METODOLOGIK ASOSLARI 213-220

Avezova Dilovar Salimovna
TAXALLUSLARNI O‘RGANISHNING NAZARIY JIHATI 221-225

<i>Alikberova Kamila Adhamovna</i> A CRITICAL ANALYSIS OF LANGUAGE USE AND LANGUAGE ACQUISITION	226-232
<i>Rakhmatova Bahara Ibodulla qizi</i> THE ROLE OF LEGAL DISCOURSE IN MODERN LINGUISTICS	233-238
<i>Valieva Nargizakhon Zamir kizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF “KITE RUNNER” AND “A THOUSAND SPLENDID SUNS” BY KHALED HOSSEINI: THEMES, CHARACTERS, AND SOCIOPOLITICAL CONTEXT	239-244
<i>Mamatqulova Zilola Rejabaliyevna</i> RISHTON KULOLCHILIK MAKTABI KASB-HUNAR LEKSIKASINING STUKTURAL TASNIFI	245-251
<i>Alimova Kamola Tursunovna</i> CHALLENGES IN PREPARATION OF GUIDE TRANSLATORS	252-258
<i>Сейтумбетова Айкумар Пулатбаевна</i> ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В АНГЛИЙСКОМ, РУССКОМ И КАРАКАЛПАКСКОМ ЯЗЫКАХ.....	259-264
<i>Бегжанова Айсилу Махмудовна</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА КОМПЬЮТЕР ЛИНГВИСТИКАСИ ТЕРМИНЛАР ТИЗИМИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	265-270
<i>Kubanova Ilmira Sharifovna</i> EXPLORING ABBREVIATED RAILWAY TERMINOLOGY IN ENGLISH: A COMPREHENSIVE ANALYSIS	271-275
<i>Azamjonova Sarvinoz</i> USE OF TOPONYMS IN MODERN FRENCH MEDIA	276-282
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Muxiddinova Dildora Muxiddinovna</i> O‘ZBEKISTONNING BOJXONA FAOLIYATIGA KIOTO KONVENSIYASINI JORIY ETISHNING HUQUQIY JIHLTLARI VA JSTGA A‘ZOLIKNING TA‘SIRI	283-292
<i>Asadov Eldorjon Nizomiddin o‘g‘li</i> SOLIQ NAZORATI HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATI INSTITUTINING MUHIM OMILI	293-298
<i>Mustanov Ixom Abdivalijonovich</i> BANK QONUNCHILIGINI BUZGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKNING NAZARIY-HUQUQIY JIHLTLARI	299-304
<i>G‘oyibov Jo‘rabek Choriyevich</i> YOSHLAR MIGRATSIYASI: MUAMMO VA YUTUQLAR TAHLILI	305-309
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Kuziyev Otabek Chuliyevich</i> TALABALARDA AXBOROT MODELLASHTIRISH KO‘NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM UCH BOSQICHI	310-314
<i>Fattaxova Diloram</i> TIL O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN KOMPYUTER METODLARI	315-321
<i>Moydinova Elmira</i> APPLICATION OF FLIPPED LEARNING METHODS IN THE UNIVERSITY	

CLASSROOM	322-326
<i>Xodiyeva Gulhayo Hasan qizi</i>	
ZAMONAVIY BOSHLANG'ICH TA'LIMDA 4K MODEL KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHGA INTEGRATIV YONDASHUVNING MOHIYATI	327-333
<i>Doniyorova Gulrux Shoniyozovna</i>	
AVTOMOBILSOZLIK YO'NALISHI TALABALARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA DASTURIY VOSITALARNING AHAMIYATI	334-338
<i>Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna</i>	
RIVOJLANTIRUVCHI TA'LIMINING ASOSIY NAZARIYALARIDA TA'LIM OLUVCHINING ANALITIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	339-344
<i>Xo'jamberdiyeva Dilfuza Ikramovna</i>	
DARSLIK BILAN ISHLASH O'QUVCHILARNING AXBOROT KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA	345-351
<i>Mamaraimov Bekzod Qodirovich</i>	
O'QUVCHILARNING TADQIQOTCHILIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING QIDIRUV FAOLIYATIGA TAYYORLIGI	352-356
<i>Xudayberdiev Nurislam Nuralievich</i>	
BO'LAJAK O'QITUVCHILARINING RAQAMLI KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISHNING TASHKILIIY-PEDAGOGIK MEXANIZMI	357-363
<i>Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich</i>	
TALABALARINING O'QUV FAOLIYATI VA ILMIY IZLANISHLARIDA SUN'IY INTELLEKT: IMKONIYAT VA CHEGARALAR	364-369
<i>Teshaboyeva Shahodat</i>	
ZAMONAVIY SHAROITDA SHAXSNING KASBIY HUQUQIY MADANIYATI	370-375
<i>To'rayeva Dilnoza Ismoilovna</i>	
RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHINING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH USLUBIY TAYYORGARLIKNING BIR QISMI SIFATIDA	376-380
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i>	
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA INNOVATSION JARAYONLAR	381-388
<i>Dusyarov Salimjon Xudaymurotovich</i>	
HARAKATLI O'YINLAR ASOSIDA MAKTAB O'QUVCHILARIDA JISMONIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH	389-393

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Kuziyev Otabek Chuliyevich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti
"Oliy matematika" kafedrası v/b dotsenti

TALABALARDA AXBOROT MODELLASHTIRISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM UCH BOSQICHI

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalari talabalarida axborot-modellashtirish ko'nikmasini shakllantirishning bosqichlari va ularning ahamiyati to'g'risida ilmiy fikr mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: axborot modellashtirish mexanizmi konstruktiv shakllantirish, korreksion-tashxislash, model, taqdimot-umumlashtirish, motivatsiyalanganlik, kognitivlik, faoliyatli, refleksivlik, ijodiy kompetensiya.

Kuziyev Otabek Chuliyevich

Karshi Institute of Engineering and Economics
Associate Professor of "Higher Mathematics" Department

THREE IMPORTANT STEPS IN BUILDING INFORMATION MODELING SKILLS IN STUDENTS

Annotation: This article presents scientific opinions about the stages of formation of information-modeling skills in students of higher education institutions and their importance.

Keywords: information modeling mechanism constructive formation, correction-diagnosis, model, presentation-generalization, motivated, cognitive, active, reflexive, creative competence.

Кузиев Отабек Чулиевич

Каршинский инженерно-экономический институт
Доцент кафедры «Высшая математика»

ТРИ ВАЖНЫХ ШАГА В ФОРМИРОВАНИИ НАВЫКОВ ИНФОРМАЦИОННОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ У СТУДЕНТОВ

Аннотация: В данной статье представлены научные мнения об этапах формирования умений информационного моделирования у студентов высших учебных заведений и их значениях.

Ключевые слова: механизм информационного моделирования, конструктивное формирование, коррекция-диагностика, модель, презентация-обобщение, мотивированная, познавательная, активная, рефлексивная, творческая компетентность.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI2Y2024N45>

Dunyoda muhandislik kasbini egallashni istagan yoshlar amaliyotga texnologik jarayonlarni tadbiiq etishni, hujjatlarni yuritishni, boshqaruv va ishlab chiqarishni optimallashtirishni hamda tashkil qilishni mukammal o'zlashtirib olishi lozim. Bo'lajak

muhandislar ishlab chiqarishni modellashtirish sohasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni hisobga olgan holda faoliyatni modellashtirish asoslari va metodlarini ham o'zlashtirishi kerak bo'ladi. Mamlakatimizda o'qitish jarayonining shakllari va texnologiyalari o'zgarishiga, muhandislar tayyorlash sifatini baholash mezonlariga bog'liq bo'lgan ta'lim texnologiyalarini o'quv faoliyatini tashkillashtirish metodlari bilan uyg'unlashuvi pedagog-tadqiqotchilar faoliyati uchun keng imkoniyatlar taqdim etmoqda va mamlakatimizda ta'lim jarayoniga jahon amaliyotida qabul qilingan yondashuvlar bosqichma-bosqich tatbiq etilmoqda. axborot-modellashtirishni *amalga oshirish bosqichlari* keltirilgan.

1-bosqich: *konstruktiv shakllantiruvchi bosqichga* modelni amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratish, belgilangan vazifalarni hal qilish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirish kiradi. Ushbu bosqichda bo'lajak muhandisning faoliyatini modellashtirishda turli xil axborot texnologiyalari ko'nikmalarini, shu jumladan, amaliy dastur paketlaridan foydalanishni ta'minlaydi. Ishning ushbu bosqichida talaba o'z tadqiqotlarining tajriba-sinov ma'lumotlarini qabul qilish, qayta ishlash ko'nikmalarini, o'zgartirish va yaratish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Faoliyatni modellashtirishni amalga oshirish uchun bo'lajak muhandis yangi axborot texnologiyalarini, "shu jumladan, didaktik shartlardan biri bo'lgan kompyuter texnologiyalaridan foydalanishni, maxsus axborot va metodik ta'minotni birlashtirgan zamonaviy kompyuter yordamida modellashtirish tizimlarini o'zlashtirishi kerak" [2].

"Modellashtirishni amalga oshirish jarayonida yechilgan texnik muammolar bloki iloji boricha muhandis kasbiy faoliyatining vazifalariga mos keladi, talabalarning kasbni egallash va bilim olish motivatsiyalarini oshiradi, konstruktiv qarorlar qabul qilish va ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantiradi. Modellashtirish uchun me'yoriy ma'lumotlarga murojaat qilish, uni izlash va unga professional baho berish qobiliyati ham egallanishi lozim.

Xuddi shu vazifalarni zamonaviy dasturiy ta'minot yordamida ko'rib chiqib, ma'lumot olish va hisoblash natijalariga ega bo'lish natijasida avtomatlashtirish - mexanik hisoblashga nisbatan vaqtni tejaydi. Bunday vaziyatda subyekt-subyekt tavsifiga ega bo'lgan amaliy axborot ko'nikmasi muvaffaqiyatli shakllanadi.

Algoritmardan foydalangan holda muammolarni yechish bo'yicha modellashtirish jarayonida talaba qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanadi. Bu o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini o'rganish nuqtai nazaridan reflektiv faoliyat natijasi bo'lgan va boshqa mutaxassislardan kasbga moslashishi bilan sifat jihatidan ajralib turardi"[2,3]. "Shu bilan birga, ta'lim jarayoni mazmuni, tanlov imkoniyati va qulayligi jihatidan mazmunni amalga oshirish tamoyillari va pedagogik shartlari tizimiga asoslangan" [1,4].

"Ushbu bosqichda modellashtirishni amalga oshirilishi didaktik funksiyalarni amalga oshirilishini ta'minlaydi: talaba nazariy materialni mustaqil ishlash paytida kompyuter dasturlari va axborot tizimlaridan foydalanish qobiliyatini mustahkamlaydi, pedagogdan kerakli fikr-mulohazalar oladi, buning natijasida ta'lim shaxsga yo'naltirilgan ko'rinishni oladi, ishonch va o'zaro tushunish muhiti yaratiladi.

2-bosqich: *Korreksion-tashxislash bosqichini* amalga oshirish jarayonida modelning amalga oshirilishi va natijalar monitoring qilinadi. Modelning dasturiy-texnologik va tashkiliy-faoliyat komponentlari tahlil bosqichi bilan taqqoslanadi, qo'shimcha kiritish va mavjud shartlarni mustahkamlash natijalari oliy ta'lim muassasasi axborot-ta'lim makoniga o'z ta'sirini ko'rsatadi"[3].

Modelni amalga oshirish jarayonida ijodiy muhitni yaratish, ijodiy kompetensiyalarga tashxis qo'yishda muqobililar uchun qo'shimcha tadqiqot ishlarini talab qiladigan, tadbirlarni

rejalashtirish va izlashda tadqiqot texnik vazifasini mustaqil ravishda ishlab chiqish, muammoni qanday hal etishni taklif qilish maqsadga muvofiqdir.

“Ushbu bosqichning vazifasi ta’limiy sharoitlardan uzoq bo’lgan holatlarda bo’lajak mutaxassislarni kasbni o’zlashtirish nuqtai nazaridan tekshirib ko’rish, ya’ni, ularni ishlab chiqarish sharoitlaridagi qiyinchilik va murakkabliklarni yoki nostandart vaziyatlarda qay tarzda hal qilishlarini amalda sinovdan o’tkazishdir.

3-bosqich: Taqdimot-umumlashtirish bosqichida talabalar tadqiqot natijalarini kompyuter dasturlari yordamida tizimga keltirib, xulosalar chiqaradilar. Olingan ma’lumotlarni vizual materiallar (prezentatsiyalar, illyustratsiyalar, diagrammalar, reja va shu kabilar) shaklida umumlashtiradi. Ushbu bosqichda talabaning axborot kompetensiyasiga kutilmagan vaziyatlarda prinsipial yangi qarorlarni qabul qilish, qo’yilgan muammo va savollarning noan’anaviy yechimlarini (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida) topa olishi kabi komponentlarni kiritish kerak bo’ladi”[3].

Axborot modellashtirishni asosiy maqsad deb qabul qilib uni strategik blok deb qabul qilib, unga asosiy mazmunini tashkil etuvchi talabalarning *axborot-modellashtirish ko’nikmalarini shakllantirish mexanizmlari* ham kiritilgan. Ya’ni, mualliflik dasturi, metodlar tizimi (keyslar, innovatsion texnologiyalar, talabalarning mustaqil faoliyati) qamrab olingan.

“Muloqot qilish, tarmoqdagi elektron ta’lim muhitida o’zaro aloqada bo’lish ko’nikmasi intellektual-kommunikativlikni talab qiladi. Natijada subyekt bilan subyektning o’zaro munosabati o’zgaradi, talaba eng so’nggi tajribani o’rganadigan, ilmiy tadqiqotlar olib boradigan, zamonaviy texnologiyalarni o’zlashtiradigan, so’nggi kashfiyotlarni professional ravishda aprobatsiyadan o’tkazadigan faol subyekt rolini o’ynay boshlaydi”[2,4].

Modelning natijasi ko’pincha Power Point dasturida yaratiladigan taqdimotni taqdim etish bilan yakunlanadi.

Axborot-modellashtirish ko’nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirishning yuqorida keltirilgan texnologiyasi bo’lajak mutaxassislarning kasbiy faoliyati samaradorligini ta’minlaydigan pedagogik vositalarni tanlashni belgilab berdi.

- Texnika oliy ta’lim muassasalari Yer usti transport tizimlari va ularning ekspluatatsiyasi ta’lim yo’nalishi talabalarining axborot-modellashtirish ko’nikmalarini rivojlantirish modeli talabalarda quyidagi ko’nikmalar guruhlarini tarkib toptirishni nazarda tutadi:

- 1. Umumiy intellektual ko’nikmalar: olingan ma’lumotlarni tahlil qilish, hodisalarni taqqoslash, sabab-oqibat bog’lanishlarini o’rnatish, tasniflash, algoritmlashtirish, ishlab chiqarish jarayonini bashorat qilish, ma’lumotni sintez qilish, bilimlarni umumlashtirish.

- 2. “Umumiy didaktik ko’nikmalar: faoliyat maqsadlarini belgilash, ish jarayonida ijobiy motivatsiyani rag’batlantirish, o’z tadqiqot faoliyatini tashkil etish, ishlab chiqarish jarayonini loyihalashtirish, jamoani rivojlantirish holatlarini tashkil etish va boshqarish, axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalana olish ko’nikmalari”[5,6].

- ishlab chiqarish jarayonidagi turli xil ma’lumot manbalari va ma’lumotlar bazalari bilan mustaqil ish olib borish.

- 3. Muhandislik maxsus fanlari bo’yicha ko’nikma va malakalar:

- yo’lovchilar, yuklar, yuklarni tashishni tashkil qilishda eng yuqori ishlab chiqarish samaradorligi va ish sifatiga erishish uchun korxonalar strategiyasini ishlab chiqish qobiliyati;

- mavjud boshqaruv tizimlarining holatini tahlil qilish, kamchiliklarni bartaraf etish choralarini ishlab chiqish, boshqaruv uslublarini modellashtirish, logistika tamoyillari asosida

tovarlarni yetkazib berishning maqbul transport hamda texnologik sxemalarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

- aniq va belgilangan ishlarni amalga oshirishda moddiy, moliyaviy va inson resurslaridan samarali foydalanish; transport va transport vositalarining xavfsiz ishlashi, transport vositalarining harakatlanishini tashkil etish tizimini ishlab chiqish va joriy etish;

- ishlab chiqarish muammosini hal qilishning umumlashtirilgan variantlarini ishlab chiqish, ushbu variantlarni tahlil qilish, “oqibatlarini bashorat qilish, mezonlar asosida modelni amalga oshirilishini rejalashtirishda noaniqlik sharoitida kelishuv (kompromis)ga olib keluvchi yechimlarni topish;

- transport korxonalarini, transport harakatini boshqarish tizimlarini rivojlantirish rejalarini ishlab chiqish; yangisini ishlab chiqishda va mavjud transport-texnologik sxemalarini takomillashtirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, yo'lovchilarni, yuklarni kerakli metod va tadqiqot vositalaridan foydalangan holda tashishni tashkil qilish tizimlarining holati va dinamikasini tahlil qilish va shu kabilar”[7,8].

“Ijtimoiy-madaniy sohaga kirish imkoniyatiga ega bo'lgan muhandislik faoliyatini modellashtirishning yangi ko'rinishi – “fan-muhandislik faoliyati-ishlab chiqarish” an'anaviy sxemasidan tashqariga chiqadigan va ijtimoiy amaliyotning “xilma-xil turlarini qamrab oladigan hamda o'qitish, xizmat ko'rsatish, zamonaviy mutaxassis-muhandisning mustaqil kasbiy madaniyat sohasiga aylanishi ijtimoiy-texnikaviy ahamiyatga egadir.

Modellashtirishning ijtimoiy-texnik munosabati muhandislikning barcha sohalariga va butun texnosferaga ta'sir qiladi. Bu, birinchi navbatda, texnologiyani ijtimoiy, ekologik (va shunga o'xshash) baholash zarurligini, muhandis va modellashtiruvchining ulkan ijtimoiy javobgarligini anglashda ifodalanadi.

Ko'rib chiqilayotgan modeldagi faoliyat uchun axborot ta'minoti barcha bosqichlarda va turli shakllarda mavjud.

Axborot-modellashtirish ko'nikmalarining shakllantirilishi transport jarayonlari texnologiyasi sohasidagi kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan talabalarning umummadaniy-kasbiy malakalarini shakllantirish natijasidir. Ta'lim jarayonida talabalarning intellektual rivojlanish darajasi, ularning tayyorgarligi, qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'qitishga tabaqalashtirilgan yondashuvni nazarda tutadigan modellashtirish texnologiyalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Talabalarni o'qitish jarayoni nafaqat nazariy, predmetli bilimlarni o'zlashtirishga, balki har xil ustaxonalar, interaktiv va jamoaviy ish shakllarini tashkil etish, o'rganilayotgan material bilan o'zaro bog'liqlik orqali kasbiy ishlab chiqarish masalalari va muammolarini hal etishdagi ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim.

Ko'nikma va qobiliyatlarning rivojlanish darajasini tashhishtirish kasbiy DTS malaka talablari”[1,3], mezonlari va axborot-modellashtirish ko'nikmalarini shakllantirish darajasini belgilovchi mezonlarni o'z ichiga olgan natijaviy-baholovchi komponentda o'z aksini topadi.

Talabalarda axborot-modellashtirish ko'nikmasining shakllanganlik **mezonlari** to'rt guruhga ajratilgan: *motivatsiyalanganlik, kognitivlik, faoliyatli, refleksivlik*.

Har bir mezon bo'yicha baholash darajalari *yuqori, yaxshi, o'rta va past* darajada ishlab chiqildi.

Modelning yakunida erishiladigan *natija* ko'rsatib o'tildi.

“Yuqorida aytib o'tilganlarni xulosa qilib shuni ta'kidlashimiz mumkinki, zamonaviy ish beruvchilar axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimlari davrida bitiruvchini ijodiy, qobiliyatli”[2,4], malakali, tegishli yo'nalish qadriyatlariga ega va axborot-modellashtirish

ko'nikmalariga ega bo'lgan, sohaga oid muammolarni hal qilishga qodir mutaxassis deb bilishadi.

Modelni amalga oshirish tadqiqotchining tajriba-sinov ishlarida faoliyatini rivojlantirishni nazarda tutadi.

“Mutaxassisni tayyorlash modelini amalga oshirishga imkon beradigan manbalar va vositalar – talabalarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga yordam beradigan bilim”[7,8], ko'nikma va malakalarning yetkazuvchisi hisoblanadi.

Talabalarning axborot-modellashtirish ko'nikmalarini shakllantirish modeli taqdim etilgandan so'ng, u respublikamizning turli oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislarni tayyorlash sharoitida bosqichma-bosqich amalga oshirishga qaratilgan ishlar doirasi sinab ko'rildi.

Adabiyotlar/Literatura/ References:

1. Шодиев Р. Д., Шарипов Э. О., Қўзиев О. Ч. Бўлажак муҳандиснинг ўз фаолиятини моделлаштириш модели //Та'лим фидойлари. – 2022. – Т. 18. – №. 5. – С. 9-14.
2. Chuliyevich K. O. Ways of Implementation in the Future of the Formation of Information and Modeling Skills in Students of the Technical Direction //Eurasian Scientific Herald. – 2022. – Т. 11. – С. 22-26.
3. Кузиев О. Ч. Муҳандислик фаолиятини моделлаштиришнинг ҳозирги ҳолатини таҳлилий жиҳатлари //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 318-323.
4. Cho'liyevich O. Q. Z. МАКТАВ GEOMETRIYA KURSIDA ANALOGIYA METODI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 84-95.
5. Kuziyev O. S. MODEL OF DEVELOPMENT OF INFORMATION-MODELING SKILLS IN FUTURE ENGINEERS //Academia Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 11. – С. 44-49.
6. Kuziev O. MAIN RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS OF INFORMATION MODELING IN ENGINEERS //Science and Innovation. – 2022. – Т. 1. – №. 7. – С. 591-595.
7. Kuziev O. МУҲАНДИСЛАРДА КАСБИЙ АХБОРОТ МОДЕЛЛАШТИРИШ КўНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БўЙИЧА МУҲИМ ТАВСИЯЛАР //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. A7. – С. 591-595.
8. Кузиев О. Ч. ТЕХНИКА ЙўНАЛИШИ ТАЛАБАЛАРИНИ КАСБИЙ АХБОРОТМОДЕЛЛАШТИРИШ КўНИКМАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 10. – С. 1183-1189.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/2 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).